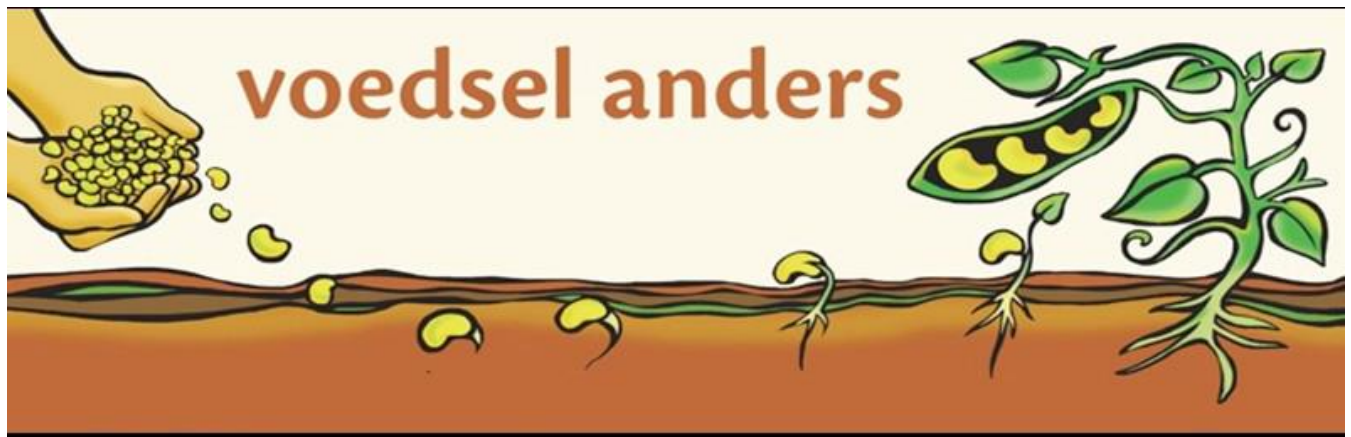

Voedsel Anders Conferentie 2016:

Een persoonlijke indruk door Katie Sandwell ,
Vertaling Greet Goverde

Voor Voedsel anders

In Feburari 2016 bracht de Voedsel Anders conferentie weer veel mensen bij elkaar om nieuwe contacten en verbanden te leggen binnen de voedsel beweging in Nederland, België en wereldwijd, en om te werken aan een gemeenschappelijke agenda en strategie voor de beweging.

Meer dan duizend deelnemers kwamen in Wageningen bij elkaar, sommigen voor de eerste en anderen voor de tweede keer, om problemen en oplossingen met betrekking tot het voedselsysteem te bespreken, zaadjes voor nieuwe ideeën te planten, verbindingen te leggen en de beweging te laten groeien. De conferentie was een zeer succesvol vervolg van de 'Food Otherwise / Voedsel Anders' conferentie van 2014. Meer dan 30 dynamische organisaties en initiatieven werkten aan de totstandkoming van een beter voedselsysteem. Op beide dagen waren de mensen met passie en interactief aan het werken aan een nieuw voedselsysteem.

De deelnemende organisaties werken aan milieu, een toekomst voor jonge boeren, internationale solidariteit en ontwikkeling; ze ontplooiën activiteiten van landbouw tot onderzoek, van lobbyen tot activisme, en hebben zich allemaal gecommitteerd aan de totstandkoming van een ander voedselsysteem.

Opening en Welkom

De deelnemers werden verwelkomd met muziek door Yeraz (Daniel Gomez)

De openings-sessies zetten al meteen de toon voor de conferentie: discussie gevoed door kunst. Een diverse en groeiende beweging werd verwelkomd op een van Nederlands meest prestigieuze universiteiten. De deelnemers stroomden vroeg in de middag van vrijdag 12 februari binnen op de tonen van 'Yeraz': piano- en saxofoonklanken begroetten het zeer diverse publiek dat al meteen met elkaar in gesprek raakte, en in die twee dagen lang zou men niet uitgepraat raken.

Evelijne Bruning, directeur van het Hunger Project, verwelkomde de nieuwe en oude deelnemers. Uit de oefeningetjes die ze met hen deed bleek dat het inderdaad een diverse groep was: van uiteenlopende leeftijden, van de vijf continenten, en er waren o.a. studenten, onderzoekers, boeren, ondernemers, consultants, activisten en politici, allemaal gekomen voor hetzelfde doel: een beter voedselsysteem.

De hele conferentie door werd het publiek uitgenodigd om meningen, ervaringen, observaties en vragen met elkaar te delen. (Joyce Fabriek).

We begonnen elkaar te leren kennen door ons onder leiding van Evelijne voor te stellen aan degenen die naast ons zaten,

en door meteen al aan het begin voor onszelf te formuleren wat Voedsel Anders tot een persoonlijk succes zou maken en hoe we dat zouden aanpakken.

Arthur Mol, Rector Magnificus van de Universiteit van Wageningen verwelkomde het publiek op de universiteit en zette de toon met een discussie over de groei van de wereldbevolking en de vraag naar voedsel, en de toenemende erkenning dat er behoefte is aan duurzaam voedsel.

Hij hield ons voor dat deze vragen urgent en complex zijn en dat we onze discussie weliswaar moeten baseren op feiten, maar dat we ons niet moeten laten beperken door strikt wetenschappelijke ideeën over duurzaamheid of voedselveiligheid maar ook moeten werken aan rechtvaardigheid, transparantie, eigen identiteit en sociale duurzaamheid.

Hij sloot af met de hoop dat we elkaar in de toekomst vaker zouden ontmoeten: de gesprekken die hier worden begonnen zullen niet in twee jaar tijd afgerond zijn, laat staan in twee dagen, maar het is heel belangrijk die gesprekken aan te gaan en te vervolgen.

Wat gebeurde er tijdens de conferentie?

- De deelnemers werden op de eerste dag ontvangen met piano en saxofoon-klanken van Yeraz, wat meteen de toon zette voor ontspannen en creatieve gesprekken die de twee dagen van de conferentie door zouden zoemen.
- 60 workshops in het Engels en Nederlands boden deelnemers de gelegenheid de diepte in te duiken met betrekking tot intuïtieve landbouw, compostering, het tegengaan van voedselverspilling, de rol van de vleesconsumptie in 'land grabbing', eetbare landschappen, korte voedselketens, stadslandbouw, voedselcoöperaties, pesticiden en biodiversiteit, landrechten, voedselsoevereiniteit, en nog veel meer.
- Gesprekken gingen door tot in de avond, van lezingen en workshops tot de drukbezette avondbijeenkomsten.

Jan Diek van Mansvelt & Anneke Roth gaven de deelnemers tegen het einde van de eerste dag weer nieuwe energie. (Daniel Gomez)

- Verse warme veganistische en vegetarische maaltijden werden klaargemaakt en geserveerd door vrijwilligers van Rampenplan.

- Twee verschillende groepen musici vermaakten de deelnemers en voegden emotionele diepte toe aan de discussies.

- Een illustrator maakte 'live' tekeningen bij paneldiscussies en deelde zijn perspectief met het publiek via mooie beelden die alom gedeeld werden op de social media.
- Deelnemers stroomden over naar het levendige Zadenfestival in het naburige gebouw om daar een zaden-overvloed te vieren, zaden te kopen of te ruilen, en een en ander op te steken over het bewaren van zaad en over zaden-soevereiniteit.
- 75 vrijwilligers ondersteunden de conferentie op allerlei manieren, met inbegrip van zelfgebakken lekkers dat de deelnemers oppepte.
- Onze facilitator Evelijne vroeg mensen uit het publiek om hun mening en lette erop dat ieder werd gehoord en de kans kreeg om anderen te vinden om mee te overleggen of samen te werken, afspraken te maken of ter plekke groepjes te vormen om tussen de sessies door zaken te bespreken.
- De Nederlands-Griekse chef Jonathan Karpathios had een recept voor heerlijke 'bieter'ballen ontwikkeld die voor de deelnemers opgewarmd werden zodat ze tijdens de afscheidsborrel geserveerd konden worden.

*Gesprekken gingen tot 's avonds door
(Aart-Jan van de Glind)*

- Jan Douwe van der Ploeg kreeg de eerste 'Voedsel Anders' prijs voor het feit dat hij meer dan 40 jaar met boeren heeft samengewerkt, en zo de academische wereld met sociale bewegingen en voedselproducenten verbond.
- Er werd inspiratie gedeeld, er vond kruisbestuiving van ideeën plaats, en er werden zaadjes voor nieuwe samenwerking en nieuwe partnerschappen geplant.

Keynote sprekers bij de opening: Jonathan Karpathios, Irene Cardoso, Jyoti Fernandes

Drie 'keynote speakers' met een verschillende achtergrond en uit verschillende sectoren gaven hun visie op de noodzaak en urgentie van de verandering van voedselsystemen wereldwijd.

Jonathan Karpathios, een Grieks-Nederlandse kok vertelde de luisteraars dat hij tijdens zijn werk als kok een passie voor voedsel had ontwikkeld, maar dat hij zich na de geboorte van zijn zoon realiseerde dat hij zijn liefde voor kwaliteitsvoedsel op de een of andere duurzame manier zou moeten vormgeven, verbonden met de natuur.

*Jonathan Karpathios sprak met de aanwezigen over zijn leven als kok .
Foto van Joyce Fabriek*

Hij verliet (tijdelijk) zijn keuken om bij zijn oom, een Griekse boer, te gaan werken, waar hij meer te weten kwam over

duurzame landbouw en waar hij zich realiseerde dat overal ter wereld boeren met evenveel aandacht en passie voedsel verbouwen als hij het klaarmaakt.

Jonathan bedacht dat we ons idee van wat echt kwaliteitsvoedsel is moeten bijstellen: we moeten ons realiseren dat het voedsel is dat in een gezonde bodem groeit en met liefde en zorg wordt behandeld van de akker tot op het bord.

Hij eindigde met een oproep om haast te maken met de verandering van onze levenswijze; hij herinnerde ons eraan dat Moeder Natuur ons niet nodig heeft, ons overleven hangt juist van haar af.

Irene Cardoso, een onderzoekster uit Brazilië en voorzitter van de Braziliaanse Alliantie voor Agroecologie deelde haar Braziliaanse perspectief met ons en zei dat agroecologie tegelijkertijd beschouwd kan worden als wetenschap, praktijk en als beweging.

*Irene Cardoso sprak met de aanwezigen over
het belang van agroecologie (Daniel Gomez)*

De behoefte aan duurzaam voedsel is nauw verbonden met de behoefte om de gezinslandbouw te steunen en landbouw als een volwaardige culturele bezigheid te zien.

Familiebedrijven kunnen voor de markt produceren en dat doen ze ook, maar ze vertegenwoordigen ook een andere manier van meewerken met de natuur.

Agroecologische boeren, vaak werkend op gezinsbedrijven, verwerpen een overmatig gebruik van chemische middelen en landbouwpraktijken die het milieu en de sociale structuur schaden.

Foto door Joyce Fabriek

Irene schetste voorbeelden van grootschalige agro-ecologische projecten die toch trouw blijven aan de principes van de beweging, en ze zette ze af tegen de grootschalige en met veel chemische input gepaard gaande productie van vooral sojabonen en suikerriet, die bijzondere Braziliaanse regio's met een grote biodiversiteit vernielen.

Daarna besprak ze hoe belangrijk het is dat de agroecologie groeit als sociale beweging, waar zij en haar collega's aan werken door slim samen te werken met beleidsmakers, door conferenties te organiseren en zo kennis te verbreiden, door de kennisuitwisseling van boer tot boer te organiseren, door samen te werken met onderzoekers en universiteiten om wetenschappelijke kennis verder te brengen zonder de traditionele kennis te veronachtzamen, en door demonstraties te organiseren en met nog andere tactieken te strijden.

Tenslotte herinnerde ze ons eraan dat iedereen eet en dat iedereen daarom

betrokken moet zijn bij de strijd voor een rechtvaardiger en duurzamer voedselsysteem.

Tenslotte bracht Jyoti Fernandes het perspectief in van een jonge boerin in Groot Brittannië. Zij sprak gepassioneerd en rap over het belang van de zienswijze dat landbouw een bron van betekenis en cultuur is, naast natuurlijk een bron van duurzaam voedsel. Als lid van Via Campesina, van de 'Land Workers' Alliance' en van een coöperatie die lokaal en duurzaam voedsel produceert, vond zij dat grondgebonden menselijke culturen de basis zijn van ons voortbestaan, en dat we er genoeg land is om toereikend gezond, duurzaam voedsel te produceren en zowel de mensen, het land en de cultuur te kunnen voeden.

Jyoti Fernandez sprak over haar ervaringen als jonge boerin. (Joyce Fabriek)

Ze sprak over de veerkracht en de creativiteit van een hele generatie nieuwe boeren zoals zichzelf, vaak van niet-agrarische afkomst, die alle creatieve middelen en strategieën die ze maar kunnen bedenken gebruiken om voedsel te produceren waar ze achter kunnen staan, en dat in een beleids-omgeving die een heel ander voedselsysteem voorstaat.

Jyoti's eigen kinderen en haar opvatting over het soort leven dat ze voor hen wenste - en het leven dat ze met hen wilde leiden - brachten haar ertoe 'naar het platteland' te gaan, maar ze besprak wel de grote obstakels waar zij en andere boeren zoals zij mee te maken krijgen.

Uiteindelijk hebben culturen die in de grond geworteld zijn grond nodig: die duurzame, goed gewortelde, cultureel diverse voedselsystemen waar veel nieuwe boeren aan werken zijn niet mogelijk zonder toegang tot land.

Het publiek kreeg de hele middag de kans om te discussiëren. (Joyce Fabriek)

Hoewel creatieve oplossingen zoals CSA's en coöperaties, gemeenschappelijk gebruik van gereedschap en verwerking op de boerderij het voor sommige boeren mogelijk maakt om te overleven, zijn dit betrekkelijk kleine niches, en een transformatie van het voedselsysteem vereist een even grote transformatie van het voedsel- en landbouwbeleid voor een duurzame voedselproductie echt de benodigde ondersteuning krijgt.

Jyoti drukte ons op het hart: dit is wat er moet gebeuren, als we een toekomst willen voor onze planeet.

Monsanto Tribunaal

Een verrassing was het bliksembezoek van de internationaal bekende activiste Vandana Shiva, die bij Voedsel Anders langs kwam om te vertellen over een hele reeks acties die eraan komen rond het Monsanto Tribunaal dat in Den Haag zal plaatsvinden van 12 oktober tot de 16^e, Wereldvoedseldag.

Monsanto zal aangeklaagd worden voor misdaden tegen de mensheid, vanwege schade aan het milieu, het criminaliseren van het bewaren van zaad en de daaruit voortvloeiende verarming van boeren, hun rechtszaken tegen regeringen over de hele wereld die hun producten afwijzen, etc.

Op 12 en 13 oktober worden tijdens zaad- en voedselfestivals alternatieven en verzet

gevierd. Op 13 en 14 oktober is er een openbare rechtszitting. Op de 15^e en 16^e zal een officieel tribunaal met internationale rechters uitspraak doen over Monsanto.

Vandana Shiva nodigde de aanwezigen uit om het Monsanto Tribunaal te steunen

Iedereen die op de conferentie was (of die dit leest) wordt uitgenodigd om mee te doen, door acties te plannen, ideeën uit te wisselen, bij te dragen door middel van crowdfunding, of door de netwerken van de beweging uit te breiden door andere mensen erbij te betrekken. Vandana Shiva spoorde de aanwezigen aan om met één stem te spreken voor het gezond verstand en tegen onstuitbare tirannie. Meer info over het Monsanto Tribunaal is te vinden op <http://www.monsanto-tribunal.org/>

“Aha!” Momenten

Als beweging bij elkaar komen betekent ook inspiratie met elkaar delen, en kruisbestuiving van verschillende ideeën en sectoren van de beweging. Aan het eind van de eerste dag werden zulke ‘Aha momenten’ gedeeld over de workshops van die dag. Een paar overwegingen die mensen aan het denken zetten:

De aanwezigen deelden inzichten en emoties (Joyce Fabriek)

- Workshop over intuïtieve landbouw: we moeten niet alleen met ons verstand maar ook met ons hart boeren.
- Compost workshop: deze debatten zijn niet eendimensionaal: je kunt je geen landbouw voorstellen die past bij elke boer en bij elke plek.
- De economische definitie van winst bestrijkt een heel klein veld; ‘people, profit en planet’ bestrijkt veel meer van wat er werkelijk in de wereld gebeurt.
- Een kerndoel van duurzame landbouw is: hoe stel je duurzame landbouw centraal bij alles wat je doet?

Debat: De toekomst van de landbouw (met ‘live’ illustraties door Remco de Kluizenaar)

Panel 1: Agroecologie: het nieuwe gangbaar?

Martin Van Ittersum, Wageningen professor en Irene Cardoso van het Braziliaanse agroecologische verbond (Brazilian Agroecological Alliance) bespraken de betekenis van de agroecologie voor de transitie naar een duurzamer voedselsysteem. Professor van Ittersum verduidelijkte eerst het begrip ‘yield gap’ (opbrengst-kloof) voor het publiek: dat is de ruimte tussen de maximum-oogst die een bepaald gewas volgens wetenschappers kan opbrengen, en de werkelijke opbrengst op de akker. Volgens hem kan de agroecologie er toe bijdragen dat de yield gap kleiner wordt, vooral in

Europa, maar is het onwaarschijnlijk dat de agroecologie effectief genoeg is om de bevolking in het zuiden te voeden. Het publiek discussieerde mee en zette vraagtekens bij de methodiek van het meten van de oogstopbrengst, omdat vaak gefocust wordt op de opbrengst van een hectare van één bepaald gewas, in plaats van de totale voedselopbrengst (waardoor de methode van gevarieerde teelt best eens tekort kan worden gedaan). Bovendien kan een kaal productiecijfer sowieso wel eens een fictie zijn in een wereld waar 40-50% van het voedsel verspild wordt.

Tijdens het levendige en soms rumoerige debat over de koloniale associaties en misvattingen die ten grondslag liggen aan

het idee dat wij Afrika moeten voeden, beweerde professor van Ittersum dat, hoewel een ander westers dieet, minder verspilling en bestrijding van de ongelijkheid in de wereld belangrijk zijn, dit alles het nog niet mogelijk maakt dat een wereldbevolking van 9 miljard mensen kan worden voorzien van genoeg en gezond voedsel. Hij zei dat we ons bij de keuze voor een bepaald voedselsysteem moeten realiseren dat de omstandigheden en problemen waar mensen mee te maken hebben kunnen verschillen, en dus de oplossingen ook.

Het publiek reageerde tijdens het hele debat alert en stelde vragen of bracht nieuwe punten naar voren. (Aart-Jan van de Glind)

Tijdens het hele debat regelde onze charmante moderator 'afspraakjes' om over bepaalde punten bij een drankje verder te praten na het debat, zodat verdieping in een-op-een gesprekken met mensen in andere omstandigheden of van een andere politieke kleur mogelijk werd.

Irene Cardoso kwam op het podium vertellen dat de agroecologie al gangbaar aan het worden is in Brazilië, en dat die ondersteund wordt door beleid dat afgestemd is op de verschillende schaalgroottes maar ook op de gezinslandbouw, die 70% van het Brailiaanse voedsel produceert. Maar er zijn nog grote obstakels te overwinnen voor dit écht gangbaar wordt in Brazilië: de op de export gerichte landbouw die veel chemische input gebruikt legt nog een enorm beslag op land en hulpbronnen. De manier waarop de universiteiten zijn georganiseerd zorgt ervoor dat de kloof

tussen theorie en praktijk blijft bestaan. Maar 'van boer tot boer' methodes die voorlichting, onderwijs en onderzoek me elkaar verbinden dragen bij aan de groei van de beweging en creëren de ruimte waarin zij de angbare landbouw kan beïnvloeden en veranderen.

De vragen van de aanwezigen werden gesteld vanuit veel verschillende perspectieven: in hoeverre betrekken we niet-menselijk leven bij de discussies over 'Hoe voeden we de wereld?' Is er een toekomst mogelijk waarin nog plaats is voor natuur en 'wildlife'? Hoe praten we MET mensen, in plaats van over hen, bijvoorbeeld als het gaat over 'Afrika voeden'? Welke rol speelt 'land grabbing' in de honger in de wereld? Is het zo dat wij een scheef beeld hebben van wat mogelijk is door het enorme verschil tussen de bedragen die besteed worden aan agroecologie en aan de conventionele landbouw? Hoe bereiken we dat de conventionele landbouw zich blijft ontwikkelen en duurzamer wordt?

Panel 2: Beleidskeuzes voor een eerlijk inkomen voor boeren en voor wereldwijde voedselzekerheid

Nadat het publiek even tijd had gekregen om het ene debat 'van zich af te schudden' en zich voor te bereiden op het volgende kwamen Sieta van Keimpema, Niek Koning, and Frits van der Wal op het podium om te bespreken in hoeverre overheidsbeleid de problemen van het wereldwijde voedselsysteem kan oplossen of doen voortduren.

Sieta van Keimpema besprak om te beginnen de problemen waar boeren tegenwoordig voor staan. Ze benoemde de gevolgen van de afschaffing van het melkquotum voor Nederlandse boeren – de melkprijs is ver onder de productiekosten gezakt, en goedkope verwerkte producten worden tegen hele lage prijzen in de ontwikkelingslanden verkocht om zo het overschot weg te werken en te voorkomen dat de prijzen nog verder zakken. Ze zei

dat we om zo'n situatie te vermijden de rem op de markt moeten kunnen zetten. De Dutch Dairyman Board heeft altijd gestreden voor productiebeheersing, en voor export van uitsluitend specifiek Nederlandse producten of producten die het best hier kunnen worden geproduceerd, terwijl het regeringsbeleid is: nieuwe markten veroveren en veel produceren.

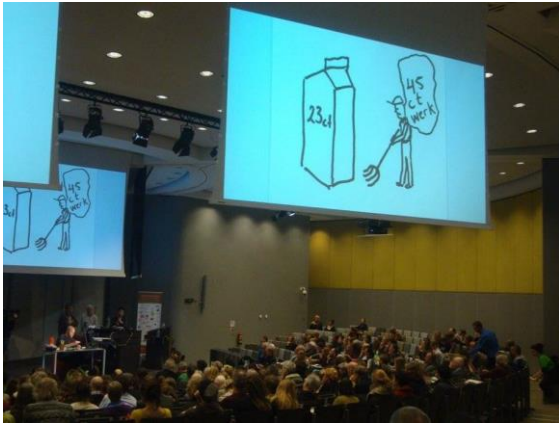
Remco de Kluizenaar deelde zijn perspectief met het publiek via grappige 'live' illustraties tijdens beide debatten. (Aart-Jan van de Glind)das

Niek Koning sprak over het verband tussen prijzen en voedselveiligheid, en de vraag of er genoeg voedsel is op de wereld. Hij zei dat de huidige overvloed aan voedsel gevoed wordt door fossiele brandstoffen, en dat dat geleid heeft tot een aanzienlijke bevolkingstoename die alleen door economische ontwikkeling kan worden afgeremd. Elk rijk land heeft in het verleden zijn landbouw beschermd om zich tekunnen ontwikkelen, wat daarna de bevolkingsgroei afremde. Hij beweerde dat en nu een aantal omstandigheden bij elkaar komen die wereldwijde voedselzekerheid in de toekomst zullen bedreigen, zoals gebrek aan water en de vraag naar biofuels. In deze context voedselproductie voor de wereld aan de markt overlaten is een enorme gok.

Frits van der Wal vertelde het publiek over het voedselveiligheids-cluster op het Nederlandse Ministerie voor Buitenlandse Zaken en over het belang van interdisciplinair en met verschillende afdelingen gezamenlijk werken aan beleidsmatige oplossingen voor

voedselzekerheid. Hij besprak de kansen voor een transitie in het voedselsysteem en de behoefte aan eerlijke prijzen voor boeren waarmee ze niet alleen in hun levensonderhoud kunnen voorzien maar ook in hun bedrijf kunnen investeren. Hij zei dat het beleid meestal gericht is op lage prijzen voor consumenten omdat dat de grootste groep kiezers is, hoewel andere deelnemers aan het panel erop wezen dat er ook consumenten zijn die liever meer bescherming zouden zien voor boeren dan lage prijzen voor henzelf.

De deelnemers aan het panel bespraken in hoeverre de Nederlandse regering bijvoorbeeld in internationale handelsovereenkomsten voorwaarden zou kunnen opleggen ten voordele of nadele van boeren overal ter wereld. Ze bespraken ook de fundamentele doelen van het Europees landbouwbeleid (vastgelegd in het verdrag van Lissabon), en de vraag of het huidige beleid die doelen zoals bevordering van stabiele markten en een eerlijk inkomen voor boeren nog wel nastreeft, en of die doelen met het huidige beleid nog wel gediend worden. Ze uitten hun bezorgdheid over de "bio economie" en over het feit dat teveel land gebruikt wordt voor de verbouw van andere dan voedselgewassen, en ook over de 'pseudoliberalisatie' op de huidige wereldmarkt, waar rijke landen hun boeren blijven steunen terwijl ze van de ontwikkelingslanden wel vragen dat ze hun markten voor hen openen. De panelleden waren het er niet over eens in hoeverre rijke landen invloed hebben op het interne landbouwbeleid van ontwikkelingslanden en op de situatie in de landbouw in de hele wereld.

De illustraties legden kernthema's vast, zoals het probleem van lage prijzen voor de boeren. (Guus Geurts)

Het publiek stelde vragen over het relatieve belang van de economie als er een ecologische crisis is, over de vraag in hoeverre de overheid kan bepalen wat een eerlijk loon voor boeren is, en welke beleidsmakers hierin verandering kunnen brengen. De panelleden stelden zelf lastige vragen en hielpen andere vragen te

beantwoorden: hoe kan de ontwikkeling en hoe kunnen boeren wereldwijd geholpen worden? Wat is het verband tussen de noden en behoeften van lokale boeren en de boeren elders in de wereld? In hoeverre ondermijnt dumping door Europese landen en andere ontwikkelde economiën de ontwikkeling? Hoe kan de wereldhandel de armoede wereldwijd beeindigen of doen voortduren? Het debat eindigde zonder een duidelijk antwoord, en de avond werd afgesloten met de overweging: er is nog geen oplossing, maar morgen is er weer een dag'.

Tijdens beide debatten ving Remco de Kluizenaar de kernthema's van de discussies in grappige 'live' illustraties van boerderijen en landbouw issues.

Muziektheater

We denken niet allen met ons hoofd maar ook met ons hart. De tweede dag van Voedsel Anders 2016 werd geopend met een muzikale bijdrage door Noortje Braat and Egon Kracht: zij deelden liederen vol actie, droefheid en hoop. Een bijzonder indringend stuk was een liefdeslied aan het voedselsysteem dat aan het voorbijgaan is. Over verblindende liefde en zekerheid, en over ontgoocheld ontwaken. Vanuit het perspectief van mensen die zichzelf, hun leven en hun hoop gegeven hebben aan een systeem dat nu langzaam aan het desintegreren is zong Noortje hartverscheurend over verdriet en verraad,

Noortje Braat and Egon Kracht's muziektheater gaf diepte en emotie aan de discussies op de conferentie (Joyce Fabriek)

Nu we naar een transitie toe gaan is het belangrijk ons te reëaliseren dat dat verdriet met zich meebrengt voor degenen die geloofden en investeerden in het oude systeem, en dat het verlies of de verwerping van iets waar je met hart en ziel aan gewerkt hebt echt een tragedie is. Compassie kan ons helpen ondanks politieke tegenstellingen bondgenoten te vinden tijdens de zoektocht door deze transitie. Andere liederen waren hoopvoller en wezen op mogelijkheden voor verandering. Zelfs voor de niet zo vloeiend Nederlands sprekenden was de emotionele lading van de liederen krachtig en gaf diepte en urgentie aan de daarop volgende discussie.

Piet van IJzendoorn & Arjen Wals: Visies op verandering van het voedselsysteem

Piet and Arjen bespraken de rol die onder andere het onderwijs kan spelen om een transitie naar een nieuw soort voedselsysteem mogelijk te maken, en hoe wij deze transitie kunnen steunen.

Foto door Aart-Jan van de Glind

Arjen begon met de vraag hoe de transitie naar een eerlijk en duurzaam voedselsysteem versterkt kan worden. Hij zei dat er spanning zit tussen optimalisatie en transitie: moeten we het systeem verbeteren, of vervangen? Sommige mensen in de voedselbeweging geloven dat we de dingen beter moeten doen, anderen dat we betere dingen moeten doen. Hoe kunnen we zoveel mogelijk mensen bij de beweging betrekken? Hij sprak vanuit het perspectief van onderwijsgevende, en vond dat we een wereldbeeld dat elke milieukwestie en sociale kwestie apart bekijkt moesten verwerpen. In plaats daarvan moeten we weer het holistische beeld krijgen dat we als kinderen meestal hebben, en dat ons in het onderwijs wordt afgeleerd.

Hij zei dat hoewel er redenen zijn om hoopvol te zijn, onze neiging om ons in verschillende disciplines op te splitsen en de mensen op de eerste plaats als consumenten te zien een obstakel kan zijn voor verbindingen leggen en bouwen aan

de transitie. Bovendien moeten we de rol die conflicten spelen in het onderwijs en in de verandering in het voedselsysteem erkennen. We moeten niet alleen ons vermogen om ons aan te passen ontwikkelen maar ook om te verstoren – manieren om het bijzonder robuuste en weerbarstig voedselsysteem dat nu aan de macht is aan de kaak te stellen en in twijfel te trekken.

Piet van IJzendoorn vertelde ons hoe zijn eigen liefde voor agroecologische landbouw voortkwam uit een kristische houding tegenover het onderwijs en de algemeen geaccepteerde waarheden, en de belangstelling voor andere en betere manieren dan in het chemisch intensieve massaproductie-model dat ingang vond toen hij begon te boeren. Dit bracht een soort transitie in hem teweeg, en hij realiseerde zich dat hij met de aarde mee wilde werken in plaats van er tegenin te gaan.

Foto Daniel Gomez

Hij vond dat wij de problemen van de grote ongelijkheid in de huidige wereld moeten aanpakken om grip te krijgen op de natuur en ons eigen leven. We moeten een transitie doormaken die persoonlijk, economisch, sociaal en ecologisch is en die ons brengt van een wereldbeeld dat uitgaat van schaarste naar een wereldbeeld dat uitgaat van onervloed. Daarvoor is essentieel dat boeren echt boeren, dat ze het land hebben dat ze nodig hebben, dat het beleid gericht is op lokale voedselproductie in plaats van export, en dat de landbouw gericht is op het gezonder maken van de Aarde en de bodem. De

meeste workshobs die hier deze twee dagen gehouden worden laten voorbeelden van transitie zien, en manieren om nog meer transitie te bewerkstelligen. Aan het einde van dit onderdeel brachten mensen in de zaal ook ervaringen en voorbeelden van transitie in.

Panel 2: Leen Laenens, Jocelyn Parot, Jack Stroeken: Strategien voor de voedselbeweging.

Vertegenwoordigers van VELT (een organisatie die ecologisch leven en tuiniern bevordert in Vlaanderen en Nederland), van Urgenci (het internationale netwerk voor CASA (community supported agriculture), en van Slow Food Nederland, bespraken in deze laatste panel discussie van de dag strategien voor de voedselbeweging. Jocelyn Parot opent het debat met een bespreking van CSA's; hij dacht dat een van de redenen dat die zo aanslaan is dat ze niet alleen een alternatief bieden voor het dominante voedselsysteem maar dat ze ook een briljant pedagogisch instrument zijn – zo leren mensen meer over hun voedsel en ze ondervinden wat de transitie voor hun eigen leven zou betekenen en hoe die eruit zou zien. Dit kan een tegengif zijn voor de angst die mensen kan bekruipt die veel geïnvesteerd hebben in het huidige systeem en die bang zijn hun baan te verliezen.

Panelleden bespraken hoe de groei van de beweging voor voedselsoevereiniteit bevorderd kan worden. (Joyce Fabriek)

De panelleden benadrukten het belang van een beweging die zich realiseert dat zij een beweging is, en die bijeenkomsten houdt zoals deze conferentie, gemeenschappelijke manifesten opstelt etc., zodat ze kan groeien en zich kan ontwikkelen. Ook vertelde Jocelyn het publiek nog dat deelname aan de bredere beweging voor voedselsoevereiniteit, vooral aan het eerste Europese congres voor Voedselsoevereiniteit, van doorslaggevend belang was geweest voor de groei van hun lokale beweging. Europese organisaties komen in oktober 2016 weer bij elkaar en dat zal een belangrijke kans zijn voor de hele beweging om bij elkaar te komen en een gezamenlijk actieplan te ontwikkelen. Leen, die Velt vertegenwoordigde, sprak over de ontwikkeling van een brede voedselbeweging in België, en over de band tussen Velt en de transitie beweging.

Ze vertelde hoe 'agroecologie' een sleutelbegrip werd in de organisatie, en hoe dat woord veel omvat van van wat hun leden bedoelen als ze het over 'transitie' hebben. De agroecologie en het delen van kennis kan de beweging helpen om nieuwe werkwijzen te ontwikkelen. Bovendien is het essentieel dat we verbindingen met elkaar aangaan als we een beweging willen ontwikkelen, zodat we een perspectief kunnen ontwikkelen dat zowel breed als diep is.

Velt heeft dit proces lokaal gefaciliteerd door een agroecologie-platform te ontwikkelen - een gelegenheid waar mensen elkaar kunnen ontmoeten en kennis en ideeën uit kunnen wisselen. Deze processen hebben echter tijd nodig: we moeten een evenwicht vinden tussen geduld en urgentie als we een diepe verandering voor de lange termijn willen bereiken. Tenslotte benadrukte ze nog het belang van actie op meerdere fronten: niet alleen onze kennis en begrip ontwikkelen maar ook regeringen en bedrijven ter verantwoording roepen voor hun keuzes en besluiten, bijvoorbeeld door het Monsanto tribunaal dat op stapel staat, en andere kansen aangrijpen om regeringen onder

druk te zetten zodat ze de verantwoording nemen voor het voortbestaan van boeren.

De laatste spreker, Jack Stroeken, die Slow Food International vertegenwoordigde, deelde enkele sterke punten van die beweging met ons. Slow Food focust op 'goed, schoon en eerlijk voedsel', en vooral op het behoud en de verbetering van de biodiversiteit van het voedselsysteem, van planten- en dierenvariëteiten, maar ook in overdrachtelijke zin: meer variatie in onderzoek en landbouwsystemen. De beweging is gegroeid tot meer dan 100,000 betalende leden wereldwijd (3000 in Nederland). Slow Food is georganiseerd in lokale "convivia" and "presidia", en wil verbindingen leggen tussen bijvoorbeeld boeren en koks om het positieve en

plezierige van lokaal voedsel te laten zien. Die 'conviviality', waarmee de gezelligheid en het plezier in samen verbouwen, koken en eten centraal staan, heeft sterk bijgedragen aan het succes van de beweging, net als de focus op niet-hiërarchische opbouw, want ze werken altijd bottom up in plaats van top-down.

De mensen in de zaal droegen nog hun eigen voorbeelden van transitie aan, van werken aan zaadbanken tot het behoud van oude rassen, de ontwikkeling van 'slow science' en steun aan sociale bewegingen. Het panel sloot af met praktisch advies voor de opbouw van een beweging: focus niet op opschalen maar op 'uitschalen', en probeer en bondgenoten te vinden en kruisbestuiving te bereiken.

Reclaim the Seeds

Tijdens de lunch of in verloren ogenblikken tussen workshops op zaterdag door hadden deelnemers aan Voedsel Anders de kans om naar een verwante manifestatie in een naburig gebouw te gaan. Duizenden deelnemers waren naar Reclaim the Seeds gekomen om hun eigen zaad te ruilen, oude rassen en variëteiten te kopen of te verkopen, mee te doen aan workshops over het bewaren van zaad of andere kernpunten. Het was een drukbezochte bijeenkomst vol mensen die al droomden van hun tuinen in de zomer en die met graagte zaden, knollen en bollen kochten en ruilden. Het recht en de mogelijkheid om zaad te bewaren en te ruilen is essentieel voor voedselsoevereiniteit, en deze viering van zaad dat gratis en gemeenschappelijk bezit is was een perfecte begeleiding en illustratie van de waarden en principes van Voedsel Anders.

Lokale biologische producenten verkochten ook biologische zaden en zaden van oude rassen. (Joyce Fabriek)

De mensen ruilden de zaden die ze zelf bewaard hadden aan een ruiltafel (Joyce Fabriek)

Olivier de Schutter

Olivier de Schutter, die met trein-problemen te maken had gehad kwam toch nog op tijd aan om een bijdrage te kunnen leveren aan de discussie over transitie. Hij zei dat de transitie naar een duurzaam voedselsysteem meestal gezien wordt als iets waarvoor beleids- en economische maatregelen nodig zijn, maar dat dit onvoldoende is en berust op de visie dat macht van boven naar beneden werkt, en soms van onder op gegrepen wordt.

Foto door Joyce Fabriek

Hij moedigde ons aan macht te zien als iets dat in alledaagse verhoudingen meespeelt. Deze manier van denken kan leiden tot een reeks oplossingen die minder eenvormig en minder top-down zijn en die minder voorbij gaan aan lokale verschillen. Als we transitie zien als een top-down proces is dat van invloed op ons gedrag, en focussen we meer op symptomen dan op oorzaken: we denken dat voedselsystemen geen gezondheid en welzijn voor allen opleveren vanwege diepe structurele knelpunten in de manier waarop het onderzoek wordt georganiseerd, vanwege culturele patronen of manieren waarop mensen gewend zijn hun leven te organiseren, en vanwege politieke patronen, of vanwege het vermogen van degenen die nu aan de macht zijn om veranderingen te blokkeren.

Om deze punten aan te pakken hebben we ideeën over en voorbeelden van transitie nodig die 1. bottom-up werken, zoals

bijvoorbeeld kansen zien voor oplossingen op stedelijk niveau en daarmee aan de slag gaan, 2. oplossingen omarmen die niet van “experts” komen maar van gewone mensen die lokaal aan oplossingen werken – bijvoorbeeld Transition Towns, en 3. het evenwicht vinden tussen ‘stemmen, je laten horen, en niet meer meedoen’ – waarbij alle mogelijke politieke instrumenten gebruikt worden, met inbegrip van afhaken en zelf eigen alternatieven uitwerken. We kunnen het politieke proces niet opgeven maar moeten er anderszits niet op vertrouwen dat dat de enige manier is om verandering te bewerkstelligen.

Eigenlijk moeten we ons gaan herbezinnen op de politieke besluitvorming : in de 20ste eeuw was de parlementaire democratie ons belangrijkste instrument: kiezers kozen politici uit om voor hen belangrijke besluiten te nemen, en daarbuiten waren ze slechts minimaal en incidenteel betrokken bij de besluitvorming. We moeten het creatief denken over oplossingen weer neerleggen bij de mensen voor wie die oplossingen op de eerste plaats relevant zijn, en die ze begrijpen.

“Je kunt een boom niet doen groeien door aan zijn takken te trekken”

Toen hem gevraagd werd wat voor advies hij ‘Voedsel Anders’ zou willen geven wees hij er beleefd op dat experts al veel te vaak advies geven aan sociale bewegingen, maar gaf ter overweging dat ‘uitschalen’ in plaats van ‘opschalen’, en individuele initiatieven steunen met structurele hervormingen, en politici en anderen verantwoordelijk stellen voor hun daden, en voedsel-educatie bevorderen zoals eerdere sprekers en panelleden al gesuggereerd hadden, allemaal een rol kunnen spelen bij de ontwikkeling van het Voedsel Anders netwerk en de opbouw van een ander voedselsysteem.

Nyéléni Europe Forum 2016

In oktober 2016 vindt het tweede Europees Forum voor voedselsoevereiniteit plaats, met als gastheer de organisatie van biologische boeren 'Eco ruralis Roemenië', om de beweging in Europa te verbreden en versterken. Deze bijeenkomst is een vervolg op de het belangrijke en succesvolle 'Europees Nyéléni Forum' dat in 2011 in Oostenrijk werd georganiseerd, waar meer dan 400 vertegenwoordigers uit 34 landen bij elkaar waren om de strijd en strategieën van een Europese beweging voor Voedsel Soevereiniteit te bespreken.

Het is tijd om daar verder mee te gaan. De organisatie van het Forum van 2016 is nu gestart. Er zullen nationale delegaties naar het forum gaan maar om iedereen erbij te betrekken is het belangrijk dat er per land consultaties aan vooraf gaan. Dan kunnen de gedelegeerden de behoeftes en doelen van iedereen in hun netwerk behartigen.

Kijk om meer te weten te komen over Nyeleni Europa - genoemd naar de eerste Nyéléni bijeenkomst in 2007 in Mali - op <http://www.nyelenieurope.net/en>

Workshops

De kern van de Voedsel Anders conferentie was gelegen in de 60 workshops die in die twee dagen plaats vonden. De mensen splitsten zich op in kleinere groepen om bevindingen en onderzoek met elkaar te delen en nieuwe verbindingen en allianties te smeden.

Er waren workshops in het Nederlands en Engels, over allerlei thema's en onderwerpen in verschillende werkvormen, en het rijke aanbod stelde de aanwezigen voor moeilijke keuzes maar gaf ons ook de kans om in nieuwe onderwerpen of oude specialismes te duiken. In algemene workshops was er volop ruimte voor discussie en gelegenheid om kennis, vragen en verschillende perspectieven uit te wisselen.

Foto door Joyce Fabriek

Interactieve workshops over diverse onderwerpen (Joyce Fabriek)

Er werden workshops aangeboden over vier kernthema's die van verschillende kanten belicht werden:

- Agroecologie
- Toegang tot land en landrechten
- Eerlijk landbouw- en handelsbeleid
- Korte ketens en Stadslandbouw

Naar een voedselsoevereiniteit die werkt: presentaties en discussie over een strategie voor de voedselbeweging

Deze workshop belichtte initiatieven waarmee aangetoond wordt dat discussies over voedselsoevereiniteit ook relevant zijn voor arbeiders in de voedselketen. Hoewel veel deelnemers aan ons voedselsysteem arbeiders zijn gaan de discussies over voedselsoevereiniteit meestal over consumenten en onafhankelijke voedselproducenten, en maar zelden over medewerkers in de voedselverwerking, fabrieksarbeiders, mensen in de fast food industrie en landarbeiders. Deze workshop wilde daar verandering in brengen. Karin Astrid Siegmann's presentatie, die door de voorzitter werd voorgelezen omdat ze er zelf niet bij kon zijn, ging over de beweging van Immokalee Workers, een zeer succesvolle nieuwe bond van arbeiders in de tomatenteelt in Florida.

© Joyce Fabriek
Foto door Joyce Fabriek

Het is de Immokalee arbeiders gelukt om beter loon en betere werkomstandigheden te krijgen. Wat nieuw is, is dat ze rechtstreeks grootschalige kopers aan het eind van de keten hebben benaderd, vooral fast food ketens en Walmart. Ze hebben

verschillende tactieken gebruikt zoals de aankoop van aandelen om aan aandeelhoudersvergaderingen mee te kunnen doen, en met consumenten samenwerken om bedrijven onder druk te zetten. Deze strategie kwam voort uit het besef dat tomatenboeren zelf steeds meer verstrikt raken in voedselketens waar ze weinig invloed op hebben.

De tweede spreker, Giulio Iocco, lichtte zijn onderzoek toe naar twee voedselsoevereiniteit groeperingen in Zuid Italië, vooral SOS Rosarno, een initiatief in Calabria dat voortkwam uit gewelddadige rassendiscriminatie en slechte omstandigheden in het tijdelijk werk van arbeidsmigranten in de landbouw. Dit project werd opgestart door boeren en arbeiders gezamenlijk, die zich realiseerden dat ze te maken hadden met veel aan elkaar gerelateerde problemen in het voedselsysteem. Met de steun van politiek bewuste consumenten en een actief alternatief voedselsysteem in deze streek hebben deze boeren en arbeiders kunnen overstappen van de grootschalige sinaasappelteelt voor industrieel gebruik naar een meer gedifferentieerde landbouwproductie. Ze zijn samen opgegaan in een arbeiderscoöperatie: alle arbeiders krijgen niet alleen jaarrond een leefbaar loon (zodat ze niet meer continu rond hoeven te trekken om werk te vinden), maar ze zijn ook betrokken bij democratische besluitvorming over het werk.

Deze voorbeelden leidden tot een discussie over een betere verbinding van de beweging voor voedselsoevereiniteit met arbeiders. Een belangrijk punt dat naar voren kwam was dat alternatieve voedselketens wel waardevol maar per definitie kleinschalig zijn - de grote gangbare voedselketens aanpakken zal vereisen dat wordt samengewerkt met de overheid en de grootschalige voedselverwerkers die de hoofdspelers zijn in het gangbare voedselsysteem.

Nieuwe organisatievormen: Coöperatieve winkels: door, met en voor de gemeenschap:

Deze workshop belichtte het idee van een coöperatieve winkels, een vrij nieuw concept in Nederland en België. De workshop focuste vooral op winkels die de hele week open zijn, met een eigen winkelpand en betaalde krachten, en niet op andere concepten zoals inkoop-groepen die gerund worden door vrijwilligers. Een echte winkel runnen is lastiger maar het kan wel een meer levensvatbaar alternatief zijn voor gangbare supermarkten. Hier kunnen mensen gezamenlijk voedsel verbouwen en verkopen, waarmee aangetoond wordt dat het begrip 'supermarkt' heel anders kan worden ingevuld.

Spreekers van Bees Co-op (België), Gedeelde Weelde (Maastricht), en De Nieuwe Graanshuur (Amersfoort) vertelden over hun ervaringen en waar je aan moet denken als je een voedselco-op begint. In coöperaties kunnen consumenten en producenten op een andere manier met elkaar omgaan en een echte gemeenschap vormen in plaats van alleen maar te communiceren via de prijs. Dat geldt vooral voor coöperaties zoals Bees Coop, waarin boeren, consumenten en medewerkers samenwerken (een zogenaamd 'multistakeholder co-op'). In deze constructie kunnen groepen die in het gangbare systeem met elkaar in conflict zijn (consumenten willen een zo laag mogelijke en producenten een zo hoog mogelijk prijs) juist nieuwe verbindingen aangaan en als bondgenoten samenwerken.

Coöperatieve voedingswinkels vragen meer van hun leden dan gewone winkels, en dit kan zowel een voordeel als een nadeel zijn. Dit soort winkels, met een sociaal doel en een breder mandaat dan alleen 'goedkoop eten', biedt mensen de kans meer over hun voedsel te weten te komen, democratie in praktijk te brengen, samen problemen op te lossen, samen iets tot stand te brengen en grondig te

heroverwegen wat voor voedselsysteem we willen.

De workshop werd afgesloten met een levendige discussie over wat er komt kijken als je een voedselco-op begint, waarbij richtlijnen zoals aangeboden door groepen als Voedsel.coop nuttig zijn. Hopelijk werden er een paar zaadjes geplant en leidt de duidelijk aanwezige belangstelling en het enthousiasme van de aanwezigen tot een groeiende coöperatieve beweging in Nederland en België/.

De beweging voor Voedselsoevereiniteit in Europa versterken:

In deze workshop werden thema's van drie workshops onder de noemer 'toegang tot land en landrechten' samengebracht en verder uitgewerkt door kleinschalige boeren, herders en vissers, wat weer leidde tot discussie over versterking van de beweging voor Voedselsoevereiniteit in Europa.

Panelleden discussieerden op informele wijze, waarbij de voorzitter commentaar van de aanwezigen inbracht. (Aart-Jan van de Glind)

De panelleden bespraken eerst hun relatie met bredere bewegingen. De meesten voelden zich verbonden met meerdere bewegingen: de beweging voor voedselsoevereiniteit, La Via Campesina/de wereldwijde boerenbeweging, de beweging voor Solidaire Economie, en de beweging van ambachtelijke vissers.

Ze bespraken de noodzaak om te bouwen aan voedselsystemen die eerder om mensen draaien dan om winst. Verbinding tussen consumenten en producenten bleek een belangrijk thema, hoewel verschillende panelleden waarschuwden dat het perspectief van de producent toch wel centraal moest blijven staan in de beweging: kleinschalige producenten staan het dichtst bij de voedselproductie en weten daarom het meest over problemen, kansen en alternatieven. Deze kennis moet ingebracht worden in beleidsbeïnvloeding, en consumenten kunnen machtige bondgenoten zijn in dit proces.

Men vond 'voedselsoevereiniteit' een sleutelbegrip waarmee de gemeenschappelijke zorg van consumenten en producenten verduidelijkt kan worden en waarmee men mensen 'onder één paraplu' bij elkaar zou kunnen brengen als bondgenoten en burgers. Er werd ingebracht dat er drie noodzakelijke elementen voor de uitbouw van voedselsoevereiniteit zijn: verzet tegen schadelijke praktijken, transformatie van bestaande mechanismes (bijvoorbeeld

subsidies), en het werken aan alternatieven.

De panelleden legden ook de vinger op uitdagingen voor een eerlijker en duurzamer voedselsysteem: problemen met toegang tot land, zaden, de juiste markten, en dat wat we als gemeenschappelijk bezit beschouwen (land, water, lucht), maar ook problemen in de bredere economische context zoals speculatie met land en grondstoffen, onbegrip over alternatieve voedselnetwerken, de voortdurende aantrekkingskracht van goedkoop voedsel, en uitsluiting van boeren en andere burgers uit enkele belangrijke politieke arena's. Maar de deelnemers vonden dat veel van deze uitdagingen het best bottom-up kunnen worden aangepakt, waarbij verbindingen worden gelegd tussen verschillende sociale bewegingen en lokale markten opnieuw worden opgezet. Tenslotte wisselde men nog informatie uit over de conferentie over voedselsoevereiniteit later dit jaar: zie de 'box' elders in dit verslag.

Afsluitend commentaar van Jan Douwe van der Ploeg

Jan Douwe van der Ploeg nam het woord om de conferentie af te sluiten en enkele van de hoofdthema's met elkaar te verbinden. Om te beginnen was hij verheugd over de schaal van deze conferentie omdat het een teken is van sterkte van de beweging: meer dan 900 mensen, 4200 kopjes koffie, 75 vrijwilligers, veel ondersteunende organisaties uit allerlei sectoren, en tientallen workshops waarin nieuwe alternatieven worden ontdekt.

Hij beweerde dat creativiteit zowel van verzet als van verantwoordelijkheidsgevoel getuigt: nieuwe oplossingen bedenken betekent dat je het systeem uitdaagt, maar het is de enige manier waarop verandering of transitie kan plaatsvinden.

Kritiek is nodig om dit proces op te starten, en een systeemverandering bewerkstelligen zal conflict en confrontaties met zich meebrengen, niet alleen aan het begin. Confrontaties zoals het Monsanto tribunaal zijn nodig om een transitie te bewerkstelligen.

Protest and confrontaties komen voort uit en getuigen van het geloof dat dingen anders kunnen. We moeten ons niet alleen verzetten tegen het dominante systeem we moeten ook al onze alternatieven in coherente systemen gaan onderbrengen – zo kunnen we een transitie, of systeemverandering voor elkaar brengen en kunnen we laten zien dat het anders kan.

**“De mensen
produceren
alternatieven en
alternatieven
produceren
verandering.”**

Jan Douwe van der Ploeg concludeerde dat de beweging voor voedselsoevereiniteit in Nederland een steeds sterkere stroming is

Mensen en systemen op nieuwe manieren bij elkaar brengen leidt tot kruisbestuiving en nieuwe kracht. Om dit te verduidelijken bracht Jan Douwe een theoretisch concept in uit de wereld van transitiestudies: 'barsten'. Barsten in het dominante systeem leveren ruimte voor alternatieven op, en naarmate die barsten gevuld en opengebroken worden kan het dominante systeem meer en meer worden vervangen, overbodig gemaakt en tenslotte worden vernietigd. Een beweging voor ander voedsel begon in de jaren 70 met het eerste verzet tegen de moderne, bedrijfsmatige en chemisch-intensieve landbouw. Maar sinds die tijd is er enorme vooruitgang geboekt. We zijn beslist het idee ontgroeid dat alle boeren moeten 'groeien of eruit stappen': we weten nu dat er veel andere strategieën en mogelijkheden bestaan.

De groepen die het dominante systeem in de jaren 70 bekritiseerden waren klein en geïsoleerd, maar nu hebben ze zich verenigd in solide en robuuste organisaties met wereldwijde vertakkingen. Ons theoretisch begrip van de landbouw en de ecologie was beperkt, en de meeste kennis en research was in handen van degenen die het gangbare systeem voorstonden – tegenwoordig zijn onze

kennis en begrip enorm toegenomen, vooral door de agroecologie. We kijken inzichten uit veel verschillende gebieden, uit de geschiedenis, de economie, de politiek en uit allerlei andere onderzoeksgebieden. Nu gaan de universiteiten zelf meedoen: als een conferentie als deze wordt welkom geheten door de Rector Magnificus van de universiteit van Wageningen en wordt geponsord door de ministerie van Buitenlandse Zaken dan bewijst dat dat we ons niet meer zo klein hoeven te voelen als Calimero: "Ik ben klein en zij zijn groot en dat is niet eerlijk". Als beweging zijn we niet zo klein meer. Er is nog steeds enorm veel te doen.

Er zijn enorme problemen die we hier hebben besproken, van armoede en milieuverarming tot goedkope grondstoffen en boeren die van hun land gejaagd worden door gebrek aan kansen en die de van de markt geduwd worden door

handelsovereenkomsten. Maar de voedselbeweging is er, en ze manifesteert zich, en het is duidelijk geen 'oude stijl' beweging met een aanwijsbare leider en kern – zij is flexibel, aanstekelijk, toont vele facetten.

Dit is in veel opzichten een voordeel maar het betekent ook dat we zelf niet precies weten hoe onze beweging werkt. We weten wel dat we platforms nodig hebben om oplossingen uit te wisselen en met elkaar te delen, en dat de voedselbeweging aanwezig moet zijn in alle publieke en beleidsruimtes waar voedsel wordt besproken, en dat onderzoekers zich moeten kunnen uitspreken en hun bevindingen moeten kunnen uitwisselen, en dat we absurde omstandigheden niet langer kunnen accepteren. Deze conferentie toont de kracht van de beweging aan, maar er is nog heel veel te doen.

VERANTWOORDING

We zijn dankbaar voor de Voedsel Anders/Food Otherwise beweging. Voor een volledige lijst van deelnemende organisaties zie http://www.voedselanders.nl/en/voedselanders_en/Start.html

De conferentie werd ondersteund door: Action Aid, ASEED, Boerengroep, Both ENDS, Cityplot, CLM, De Hoge Born, Dutch Dairyman Board, ELPG, FIAN Netherlands, Greenpeace, Hivos, ILEIA, La Via Campesina, Land & Co, Louis Bolk Institute, Milieudefensie, Ministerie van Buitenlandse Zaken, NetVISwerk, OtherWise, Platform Aarde Boer Consument, Rich Forests, Stichting RUAF, The Hunger Project, Toekomstboeren, Transnational Institute, Triodos Foundation, Uitgeverij Jan van Arkel, van Akker naar Bos, VELT, Vereniging voor Biologisch-Dynamische Landbouw en Voeding, Wageningen Universiteit, Warmonderhof, Wervel.

Dit verslag is een persoonlijke impressie in opdracht van Voedsel Anders gemaakt door Katie Sandwell en in het Nederlands vertaald door Greet Goverde

De volgende mensen waren zo vriendelijk foto's af te staan:

Joyce Fabriek

Daniel Gomez

Aart-Jan van de Gilde

Guus Geurts